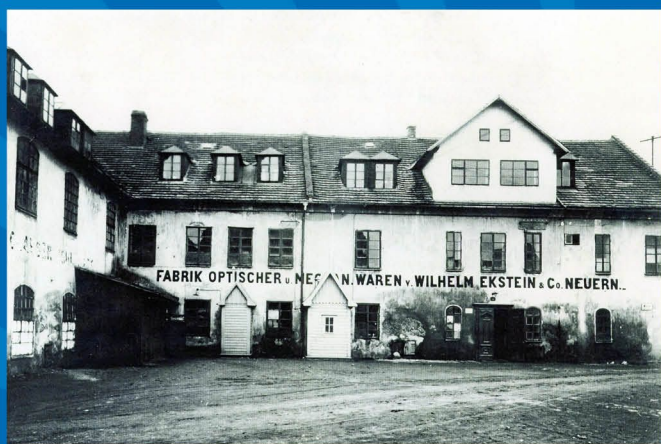

OKULA a NÝRSKO

Vážení čtenáři, milí spolupracovníci a drazí pamětníci,

organizace, kterou dnes nazýváme OKULA Nýrsko a.s., sahá svojí přebohatou historií až k roku 1895, tedy do dob, kdy vládl zemím Koruny české habsburský panovník František Josef I. s krásnou manželkou Alžbětou Bavorskou a naše dnešní republika byla nedílnou součástí někdejší c. a k. rakousko-uherské monarchie.

Je dnes opravdu těžké si představit, jaké obtíže museli překonávat zakladatelé firmy bratři Ecksteinové, aby ze zakoupeného starého mlýna na řece Úhlavě vybudovali funkční brýlovou manufakturu. Ale nikdy by nemohli z manufaktury vybudovat moderní velkou továrnu, nebýt umu, obětavosti

a loajality nových místních spolupracovníků, které v Nýrsku a jeho blízkém okolí našli. Na ně po druhé světové válce a pozdějším znárodnění továrny navázaly další generace pracovníků, kteří se již svou příslušností hlásili k mladé české firmě a s hrdostí v hlase se nazývali okuláci.

I tato kniha chce respektovat vousaté úsloví, které kdysi říkalo, že „Nýrsko je OKULA a OKULA je Nýrsko“. Proto v závěrečné pasáži knihy vzpomeneme na staré stavby a pamětihodnosti zanechané někdejšími převážně německými obyvateli města Nýrsko, abychom oprášili historii dnešního pohraničí. V knize spatříte například snímky cenné zříceniny středověkého strážního hradu Pajreku pánů z Janovic z poloviny 13. století, romantické Lesní divadlo z roku 1935 či Velký židovský hřbitov s nejstarším náhrobkem z roku 1715, který připomíná do druhé světové války zde pokojně žijící početnou místní komunitu.

Větší část knihy je pochopitelně věnovaná historii továrny. Představíme si slavné osobnosti firmy, připomeneme úspěšné výrobky nebo mimořádnou dobu rozvoje a rozmachu, dobu již ryze českého národního podniku OKULA s mnoha pobočkami po celém kraji, který vyrobil jen za rok 1970 dnes nepředstavitelných 5 749 000 kusů brýlových a slunečních obrub. Z Nýrsko se dodávalo zboží tehdy opravdu do celého světa a obživu zde nacházelo více než 1 300 spolupracovníků. OKULA byla fenoménem tehdejší budovatelské doby a stála v čele tuzemského technologického vývoje jako jedna z jejích výkladních skříní, ať to byly patenty na výrobu nylonových slunečních brýlí, špičkových motocyklových štětů pro další slavné české značky JAWA či ČZ, nebo hokejové přilby, ve kterých začínal chytat třeba budoucí hrdina z Nagana brankář Dominik Hašek. Naši předchůdci úspěšně budovali nové provozy, stavěli útulné byty i rekreační zařízení. Podporoval se veškerý volnočasový sport i kultura a pořádaly se také velkolepé plesy, o kterých se pak vyprávělo po celém okrese.

Samostatnou a dosti slavnou kapitolou OKULY je pak spolupráce s profesorem Otto Wichterlem, která započítím výroby měkkých kontaktních čoček v roce 1978 znamenala, viděno prizmatem naší doby, dosažení slušné světové úrovně a věhlasu. Historie OKULY je tedy jednoznačně historií mnoha úžasných lidí, kteří malé město u hranic s Německem proslavili nejen v Evropě. Někdejší jména českých rodin Rubášů, Čermáků, Bílých, Horných, Veleků, Szamů, Tomanů, Plasů, Šmídů či Bradů a celé řady dalších nebudou zapomenuta, protože vždy tvořila páteř firmy a její nejdůležitější součást. Nebylo a není výjimkou, že se zde řemeslo či profese dědí a předává v rodových liniích z rodičů na děti.

Říká se, že opravdovou sílu firmy prověří vždy velké dějinné události. Pád železné opony v roce 1989 způsobil, že mohutnému podniku pořádně zazvonila hrana. Záchraněho vesla se naštěstí chopili společně generální ředitel Zdeněk Velek, respektovaný brýlový designér Michael Keyr a ekonom Zdeněk Ploub, kteří firmu privatizovali a tím zachránili. Nic už na tom nemohly změnit ani turbulence na přelomu nového milénia po Velekově náhlém úmrtí. Na OKULU se záhy usmálo i štěstí a továrnu si vybral ke strategické spolupráci světový koncern PANASONIC. Se silným partnerem v zádech sebevědomě OKULA vstoupila spolu s celou Českou republikou na scénu Evropské unie a pod vedením nového a zkušeného generálního ředitele Ladislava Hršela mohutně investovala a znovu budovala.

I současná továrna OKULA nezapomíná a navazuje v otevřené konkurenci všech světových značek na stále platnou filozofii zakladatelů – být stále inovativní. Proto i dnes se specializujeme na co nejmodernější výrobu, montáže a lakování složitých i velkých plastových dílců, snažíme se stále aplikovat ty nejnovější technologie, kupujeme nové špičkové stroje a neúnavně automatizujeme své provozy, čímž chceme ulehčit mnoha lidem práci. Spolupracujeme s řadou významných světových výrobců elektrotechniky, automobilů či domácích spotřebičů. A stále prodáváme i ty klasické brýlové obruby s moderním designem, které před těmi 125 lety stály na počátku. A opravujeme i to staré a pro nás hezké.

S pečlivě utajenou slzou v oku procházím v teplém podvečerním červencovém vikendu odpočívající továrnou i moderním, vzkvétajícím městem a snažím se vychutnat a pochopit genia loci tohoto místa. Před očima mi defilují všechny ty zvučné a významné postavy minulosti a mně dochází, že se mi zvláštním přáním osudu dostalo té mimořádné cti, že mohu v tomto svém úvodním slově, být jen na malém prostoru, poděkovat všem našim současným i bývalým báječným spolupracovníkům za jejich trvalou oddanost k téhle milované a stále české značce OKULA, obětavému panu Velkoborskému z Muzea Královského hvozdu, který stráží poklady naší minulosti, za laskavé zapůjčení mnoha historických materiálů a fotografií, i městu Nýrsku, které pod neúnavnou taktovkou svého starosty (a doufejme, že stále okuláka) Miloslava Rubáše rozkvetlo za 22 let jeho péče a práce do nebývalé krásy a umožňuje svým občanům žít velmi hodnotný život v nádherném místě, kam ostatní jezdí na dovolenou.

Mé osobní poděkování na závěr předmluvy k této knize musím vyjádřit dlouholetému členovi představenstva OKULY a mému kamarádovi Lubomíru Křivánkovi, který se ujal nejen dopracování novodobé historie OKULY, ale dohledal a po večerech digitalizoval pro budoucí generace mnohé jemu dostupné archivní dokumenty. Svoji dvouletou práci tím nezištně navázal na svědomité dílo prapůvodních kronikářů OKULY Hynka Pulánka, Zdeny Horné a Jaroslava Plase staršího a znovu ho pozvedl. A tak hlavně díky jemu a týmu ryzič historických nadšenců z plzeňského nakladatelství Starý most spatřila světlo světa kniha, kterou právě držíte v rukou.

Jan Motlík

předseda představenstva
OKULA Nýrsko akciová společnost
červenec 2020

OKULA NÝRSKO a.s.

Letecký snímek areálu společnosti OKULA (2014)

HISTORIE SPOLEČNOSTI

Už kolem roku 100 před naším letopočtem se na území tehdejší římské republiky objevil první písemný záznam o potřebě oční korekční pomůcky. Jakýsi významný Říman si stěžoval na zhoršený zrak v pokročilém věku. Stal se závislým na svých otrocích, což pro muže v jeho sociálním postavení bylo ponižující. Ve starověkém Římě se pak začala od roku 4 př. n. l. používat koule naplněná vodou, která umožnila zvětšení na krátkou vzdálenost. Podobnou skleněnou kouli užíval také Seneca při čtení knih. Prvním člověkem, který si uvědomil, že by hladké skleněné čočky mohly pomoci lidem se zrakovými problémy, byl arabský astronom, matematik a vědec Alhazen někdy v letech 965 až 1040. Svoji myšlenku rozvedl v díle Kniha optiky, která byla roku 1240 přeložena do latiny. Díky latinskému překladu se kniha dostala do klášterních komunit na celém území Evropy. V průběhu 13. století italsí mniši inspirovaní touto knihou zkonstruovali takzvaný čtecí kámen – polokulatou čočku z křišťálu a křemene. V tomto období se také objevil termín brýle – v němčině die Brille od slova beryll, což je označení pro vyhlazený křišťál. Tím začala dlouhá cesta výroby brýlí a stálého vylepšování lidského zraku.

Začalo to v roce 1873

Cesta společnosti začala v roce 1873 v Praze, kde bratři Adolf, Wilhelm a Eduard Ecksteinové založili malou optickou dílnu. Pronajali si prostory na tehdejší Parkové třídě naproti ředitelství c. k. státních drah. Firma dostala název Bři. Ecksteinové a vedli ji bratři Adolf a Eduard. Třetí bratr, Wilhelm, žil ve Vídni, kde měl obchod na Kohlmarktu. V dílně velké 25 m² pracovalo osm dělníků a deset učňů. Měli k dispozici tři šlapací soustruhy a dva ruční lisy. V roce 1887 byla výroba přestěhována do Vídně a v Praze zůstal nejstarší z bratrů, Adolf, který měl v Hyberské ulici obchod a malou dílnu. Bratři Ecksteinové vydělali v Praze kapitál a jejich produkce ve Vídni dostala i díky finanční účasti brněnského továrníka Pollaka tovární charakter, v tomto oboru podnikání do té doby neznámý. Jejich továrna stála ve III. okrese. Do Vídně přišlo z Prahy čtrnáct odborných zaměstnanců, které doplnilo čtyřicet dělníků. Jejich počet postupně narostl na 120.

Wilhelm Eckstein (později psáno též Ekstein) s manželkou Reginou, která pocházela z nýrské židovské rodiny (konec 19. století)

Vídeňská epizoda

Vídeňský odbyt zajišťoval obchod Wilhelma Ecksteina na Kohlmarktu, dodávky do zemí monarchie a ciziny obstarávala samotná továrna. Ta měla několik oddělení podle druhu výroby. Ve výrobním programu byly obruby z niklu, zlata, kaučuku, rohoviny či želvoviny. Ecksteinové vyráběli skřipce, lorněny,

Letecký pohled na areál (2005)

Letecký snímek areálu v době výstavby nové výrobní haly (2006)

Dnešní vstup

Původní hostinec se stal závodním klubem. Dnes zde sídlí prodejna optiky, personální a finanční úsek společnosti (1954)

Stejně místo jako na předchozím snímku, již zde ale fungovala vrátnice podniku (1971)

Montáž slunečních obrub
(sedmdesátá léta 20. století)

Produkce kovových
spojovacích materiálů
pro brýlové obruby
(šedesátá léta 20. století)

Technologický rozvoj,
vpravo Josef Kropáček (1959)

Praní gelových kontaktních
čoček
(sedmdesátá léta 20. století)

Montážní linka brýlových obrub
(šedesátá léta 20. století)

Výroba kontaktních čoček (šedesátá léta 20. století)

Reklamní fotografie brýlí vyrobených v OKULE Nýrsko
(padesátá a sedesátá léta 20. století)

NÝRSKO

Jedna z dominant Nýrska – kostel sv. Tomáše s přílehlou farou, zemědělskou usedlostí a kašnou (2020)

HISTORIE A POHLEDY NA MĚSTO

Dějiny v datech

12. století – Vznikla osada při zemské stezce do Bavorska, kde bylo vybíráno královské clo. Základem pojmenování Nyrzko je staroslovanské slovo nyra, dnešní nora. Název pak označoval osadu Nýřanů, tedy lidí bydlicích v nýřách, doupatech, brlozích.

13. století – Vystavěn opevněný kostel sv. Tomáše, sloužil k ochraně staré kupecké stezky zvané Německá. Nejstarší část stavby je věž. Nejstarší písemná zmínka o kostele pochází z roku 1352.

1327 – První zápis o existenci Nýrska. Jan Lucemburský věnoval výnos cla vybíraného v městečku Nýrsko Petrovi z Rožmberka. Město se dělilo na trhovou ves Horní Nýrsko patřící k hradu Pajrek, která využívala výhodnou polohu na strmém pahorku, a na ves Dolní Nýrsko náležící k tvrzi Bystřice, která byla opevněna palisádou, umělým vodním kanálem a řečištěm Úhlavy, takže stávala na „ostrově“.

1357 – Několik týdnů měl v Nýrsku tábor císař Karel IV.

Počátek 15. století – V okolí Nýrska se začíná zpracovávat železná ruda, ve Skelné Huti se k tomuto účelu dobýval hnědel.

1426 – Jan, pán z Pajreku, i když byl původně příznivec husitů, prozradil bavorským a švábským žoldněrům cestu do země a ti pak až do Klatov páliili a loupili.

1429 – Zikmund Lucemburský nechal zapsat Bohuslavu z Janovic lesy zvané Hvozď a mýto v Nýrsku a Hamrech.

První polovina 15. století – odehrávaly se četné půtky s Bavorsy, vyvolávané tehdejším držitelem Bystřice Oldřichem z Janovic a jeho synovcem Přibíkem z Klenové. Docházelo k častým výpadům přes hranice a krádeži dobytka.

1461 – Horní Nýrsko bylo neobydlené a pusté.

22. září 1467 – Několik tisíc křížáků pod vedením pana Nothafta vtrhlo proti králi Jiřímu

z Poděbrad do země. Tehdejší držitel hradu Pajrek, Racek z Janovic, spolu s klatovskými a domažlickými měšťany odrazil jejich nápor poblíž Nýrska. O pět let později byl pravděpodobně jako odvěta přepaden a vypálen hrad Pajrek bavorským rytířem Prackendorferem.

1504 – V kostele sv. Tomáše byl zavěšen tzv. velký zvon z dílny Jana Konváře.

1518–1520 – Období zvané janovické vojny. Majitel Pajreku Jindřich Kostomlatský se zapojil do těchto půtek mezi rytíři Janovskými z Janovic a okolními městy. Na hradě Pajrek přechovával tzv. odpovědníky, tedy ty, kteří nerespektovali vůli krále. Kromě toho byl i loupeživým rytířem, a tak byl později zatčen a asi rok vězněn v Daliborce. Roku 1520 byl v Praze sťat.

1554 – Jan Koc z Dobrše a na Bystřici koupil hrad Pajrek i s Horním Nýrskem, tím se Dolní a Horní Nýrsko začalo spojovat.

1564 – Císař Maxmilián II. udělil městečku první privilegia.

1583 – V registru zemských dávek jsou doloženi výběřci cla a mýta v Nýrsku Jiřík Pešek a Jiřík Richter.

1583 – Mor v okolí Nýrska. V Kötzingu byl zřízen zvláštní morový hřbitov.

1593 – Císař Rudolf II. udělil městu právo týdenního a výročního trhu.

1595 – Zemřel majitel panství Koc z Dobrše, jehož náhrodek je dodnes zachován v kostele sv. Tomáše.

1618 – Vypuklo stavovské povstání v Čechách. Pán na Bystřici, Diviš Koc z Dobrše, se k němu nepřipojil, a proto mu majetek nebyl konfiskován.

Po roce 1618 – Za třicetileté války těžce trpělo Nýrsko a jeho okolí. V roce 1631 kvartýrovalo 700 vojáků na bystřickém panství, v roce 1634 hrozil útok Švédů od Sv. Kateřiny. V roce 1639 přebýval ve městě

Unikátní záběry na náměstí v Nýrsku (osmdesátá léta 20. století)

Záběr na výstavbu obchvatu Nýrska (osmdesátá léta 20. století)

Střed města s panelovou zástavbou (osmdesátá léta 20. století)

Pohled na Nýrsko, uprostřed dnešní ulice Petra Bezruče, v pozadí areál OKULY (osmdesátá léta 20. století)

Farní kostel sv. Tomáše

Kostel sv. Tomáše na návrší částečně obklopeném řekou. Byl postaven pravděpodobně již ve 13. století jako opevněný kostel, který spolu s okolním hřbitovem tvořil hradiště a byl útočištěm pro okolí. Pohledy dnešní Klostermannovou ulicí směrem ke kostelu v různých dobách. (snímky z počátku 20. století až sedmdesátých let 20. století)

Kostel byl poničen několika požáry a současnou barokní podobu získal v 18. století. Na kostel navazuje raně barokní patrová fara ze 17. století a bývalá zemědělská usedlost (dvacátá léta 20. století)

Pod kostelem na tzv. Horním náměstí stojí kašna, která nahradila původní pumpu na vodu (dvacátá léta 20. století)

Součástí kašny je pomník obětem první světové války (2019)

Sjezdovka

Pohled na novou nýrskou sjezdovku ještě bez vleku (1973)

Rozšiřování sjezdovky (1977)

Nový umělohmotný povrch (1982)

Lyžování na plastových kartáčích vyrobených v OKULE, na svahu byl položen pouze úzký pruh (1980)

Karneval na sjezdovce (1988)

Veřejný závod ve slalomu na umělé hmotě (1989)

Každoroční jarní rolování hmoty (1991)

Svah připravený na večerní lyžování (2019)

V současnosti je lyžařský svah stále využíván, má 300 metrů dlouhý vlek, výškový rozdíl činí 64 metrů a sjezdovka je vybavena osvětlením pro večerní lyžování (2020)

Lyžařský svah slouží sportovcům i v létě (2020)

Vodní nádrž Nýrsko

Vodní nádrž Nýrsko byla vybudována v letech 1964–1969 zatopením údolí Úhlavy. Je zásobárnou vody pro Plzeň, Klatovsko a Domažlicko. Ze všech nádrží v povodí Berounky má nejčistší vodu. (2019)

Pajrek

Hrad Pajrek byl postaven před polovinou 14. století. Prvním známým majitelem byl roku 1356 Něpr z Pajreka. Hrad strážil místní kupeckou stezku. Roku 1472 jej vypálil bavorský rytíř Prackendorfer. Pak už sloužil jen jako nouzové sídlo loupeživého rytíře Jindřicha Kostomlatského, který byl jako škůdce země v roce 1520 popraven v Praze. Poté začal hrad pustnout a kameny z něho používali lidé z okolí na stavbu vlastních domků. Na vyvýšenině nad Nýrskem se dochovaly jen zbytky hranolové věže, hradeb a příkopy vytesané ve skále. (Karel Velkoborský)

Archeologické nálezy – dělová koule, hrot dřevce, bojová sekyrka, střely do hákovnice a tarasnice, střep z roztržené tarasnice a šípky

Historické vyobrazení pohraničního hradu Pajrek, kresba Hynek Pulánek

Pohled k hradu s osadou v podhradí (1920)

Pohled k hradu ze stejného místa (2014)

OBSAH

ÚVOD	4
OKULA NÝRSKO a.s.	6
HISTORIE SPOLEČNOSTI.....	7
TOVÁRNÍ AREÁL	18
VÝROBA	46
LIDÉ	64
PRODUKCE.....	69
DALŠÍ ZAJÍMAVOSTI	84
NÝRSKO	90
HISTORIE A POHLEDY NA MĚSTO.....	91
PAMÁTKY A DOMINANTY MĚSTA	102
DALŠÍ ZAJÍMAVOSTI Z NÝRSKA A OKOLÍ	122